

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги

Крістіна Романаускас *

* Д-ка філос. в галузі права, докторантка ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9545-9755>, e-mail: kristina.r7@ukr.net

DOI: 10.32353/khrife.3.2025.05

УДК 343.985(477)

Надійшло 14.08.2025 / Рецензовано 28.08.2025 / Прийнято до друку 24.09.2025 /
Доступно онлайн 30.09.2025

Мета статті — розробити класифікацію кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги на підставі врахування кримінально-правових і криміналістичних критеріїв. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс загальнонаукових (аналіз і синтез, індукція і дедукція) та спеціальних (діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, узагальнення) методів наукового пізнання. Доведено, що криміналістична класифікація кримінальних правопорушень є одним із провідних інструментів наукового пізнання та практичної організації розслідувань. Вона не лише класифікує кримінальні правопорушення за суттєвими ознаками, а й створює підґрунтя для розроблення окремих криміналістичних методик розслідування різного рівня узагальнення. Проведене узагальнення наукових підходів демонструє різноманітність критеріїв класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя: від визначення об'єкта посягання та особи правопорушника до врахування способів учинення та наслідків. Водночас жоден із відображених підходів не охоплював цілком кримінальні правопорушення, що зазіхають на сферу надання професійної правничої допомоги, а отже — і їхню класифікацію. Саме ця прогалина стала підставою для розроблення авторської криміналістичної класифікації цієї групи кримінальних правопорушень. Запропонований нами підхід передбачає виокремлення таких

основних критеріїв: об'єкт кримінального правопорушення й особливості предмета посягання, суб'єкт учинення кримінального правопорушення, спосіб та обстановка його вчинення, наслідки та застосовані знаряддя (засоби). Це дало змогу виокремити правопорушення проти життя та здоров'я адвокатів, злочини, що зазіхають на безпеку і свободу їхньої діяльності, майнові зазіхання, а також діяння, спрямовані на порушення гарантій незалежності адвокатури й конфіденційності професійної діяльності. Розроблена криміналістична класифікація не лише заповнює наявну прогалину в науці, а й має практичне значення. Вона створює підґрунтя для розроблення видових методик розслідування, оптимізації планування досудового розслідування, формування тактичних прийомів і прогнозування поведінки злочинців. Окрім того, її застосування сприятиме зміцненню гарантій незалежності адвокатури, підвищенню ефективності захисту прав осіб і довіри до системи правосуддя.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; криміналістична класифікація; правосуддя; правнича допомога; механізм злочину.

Постановка наукової проблеми

Інститут професійної правничої допомоги є однією з провідних засад функціонування демократичної правової держави, оскільки саме він сприяє реалізації базових прав людини на захист і справедливий судовий розгляд. Ефективність діяльності адвокатів, прокурорів та інших фахівців безпосередньо обумовлює реальність доступу до правосуддя. Проте сучасні тенденції свідчать про збільшення кількості зловживань у цій сфері, коли правничі інструменти застосовують не за призначенням, а з протиправною метою. Небезпека полягає як у злочинних діях самих суб'єктів, що надають правничу допомогу, так і в маніпуляціях або спробах дискредитувати цей інститут з боку інших осіб. Такі правопорушення мають особливо руйнівні наслідки, оскільки підривають довіру суспільства до правничої спільноти, яка

традиційно є гарантом справедливості. Негативний результат полягає не лише у втраті авторитету окремих правників, а й у створенні загрози для легітимності правової системи загалом.

Розслідування подібних кримінальних правопорушень є вкрай складним. Воно потребує поєднання двох суперечливих завдань: забезпечення процесуальних гарантій, дотримання адвокатської таємниці, прав і свобод учасників провадження та водночас ефективності кримінального переслідування. Окрім практичних труднощів, виникає чимало концептуальних правових проблем. Суперечності між положеннями Кримінального кодексу, Кримінального процесуального кодексу та спеціальним законодавством (зокрема, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») ускладнюють кваліфікування діянь, порядок збирання доказів і визначення процесуального статусу учасників.

Додатковим чинником, що ускладнює ситуацію, є недосконалість механізмів дисциплінарної відповідальності, слабка ефективність внутрішнього контролю в адвокатських об'єднаннях і формалізм у реагуванні на етичні порушення. Це створює сприятливе підґрунтя для поширення корупційних практик та знецінення захисної функції правничої професії.

В умовах євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває впровадження європейських стандартів, які поєднують гарантії незалежності адвокатури з чіткими механізмами контролю за якістю надання правничої допомоги. У цьому контексті формування комплексної концепції виявлення, розслідування злочинів і запобігання їм у сфері професійної правничої діяльності є не лише нагальним науковим завданням, а й необхідною передумовою зміцнення довіри до правосуддя, забезпечення верховенства права та стабільності демократичних інститутів держави.

У науковій літературі поки не приділено достатньої уваги кримінальним правопорушенням у сфері надання професійної правничої допомоги, що й актуалізує потребу їх вивчення. Нашу увагу привертає проблематика їх класифікації, оскільки саме класифікаційний метод є одним із базових у криміналістиці: він дає змогу впорядкувати різноманіття кримінальних правопорушень і створити системне підґрунтя для побудови криміналістичних методик розслідування. Його застосування забезпечує можливість виокремлення типових ознак злочинів, визначення їхніх спільних і відмінних ознак, що своєю чергою сприяє виробленню диференційованих практичних рекомендацій.

Застосування класифікаційного методу у криміналістиці має подвійне зна-

чення: 1) теоретичне (воно допомагає структурувати наукові знання про закономірності злочинної діяльності й забезпечує системність криміналістичних досліджень); 2) практичне (завдяки такій класифікації можна окреслити перспективи розроблення окремих криміналістичних методик). Це вчергове засвідчує актуальність обраної проблематики.

Мета статті

Розробити класифікацію кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги на підставі врахування кримінально-правових і криміналістичних критеріїв.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. До загальнонаукових належать аналіз і синтез, індукція і дедукція, які забезпечили глибоке вивчення особливостей кримінальних правопорушень проти правосуддя та формування цілісних наукових висновків. Спеціальними методами стали діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та узагальнення.

Діалектичний метод дав змогу розкрити сутність кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства, виявити їхню об'єктивну й суб'єктивну зумовленість, простежити взаємозв'язок між правовими, криміналістичними та соціальними аспектами зазначених злочинів.

Системно-структурний метод застосовано для виокремлення криміналістично значущих критеріїв (спосіб учинення, обстановка, особи злочинця та потерпілого, наслідки), визначення

їхнього місця в загальній системі злочинів проти правосуддя, а також для структурування класифікаційних підходів у науці.

Формально-логічні методи — аналіз, синтез, індукція та дедукція — стали в пригоді для дослідження складу й особливостей кримінальних правопорушень досліджуваної групи, виокремлення їхніх спільних і відмінних ознак. Аналіз допоміг визначити індивідуальні ознаки кожного виду правопорушення, синтез — інтегрувати набуті знання в єдину систему, індукція — сформувати загальні положення на підставі вивчення окремих прикладів, дедукція — перевірити їх на практиці.

Порівняльно-правовим методом послуговувалися для зіставлення національних підходів до класифікації злочинів проти правосуддя, визначення місця правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства, у загальній

системі кримінально-правових і криміналістичних досліджень.

Метод узагальнення дав змогу сформулювати висновки щодо наукової новизни та практичного значення запропонованої криміналістичної класифікації правопорушень, виробити рекомендації для вдосконалення методики їх розслідування і подальшого розвитку криміналістичної теорії у сфері захисту правосуддя.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Останнім часом пильну увагу вчені приділяють криміналістичній класифікації кримінальних правопорушень окремих груп і видів. Це класифікація воєнних злочинів¹, кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності² й у кіберсфері³, проти правосуддя⁴ тощо.

- 1 Пчеліна О. В., Пчелін В. Б. Криміналістична класифікація воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25.11.2022). Харків, 2022. С. 334—338. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0052090.pdf> (дата звернення: 30.07.2025).
- 2 Степанюк Р. Л. Криміналістична класифікація злочинів, що вчиняються в бюджетній сфері України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). Ч. 1. С. 175—180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_4%281%29__24 (дата звернення: 30.07.2025) ; Тюленев С. А. Криміналістична класифікація злочинів і кримінальних проступків, пов'язаних із протиправними посяганнями на активи суб'єктів господарювання. *Там само*. 2024. № 3 (106). С. 235—246. DOI: 10.32631/v.2024.3.20 (дата звернення: 30.07.2025) ; Усатий В. О. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Там само*. № 4 (107). С. 220—230. DOI: 10.32631/v.2024.4.20 (дата звернення: 30.07.2025).
- 3 Самойленко О. А. Криміналістична класифікація злочинів, вчинених із використанням обставинки кіберпростору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 49. Т. 2. С. 162—166. URL: <https://surl.li/itbotk> (дата звернення: 29.07.2025).
- 4 Книженко С. О. Криміналістична класифікація злочинів проти правосуддя. *Право і Безпека*. 2013. № 1 (48). С. 113—118. URL: <https://surl.li/mblrhk> (дата звернення: 29.07.2025) ; Романаскас К. А. Основи методики розслідування надання завідомо неправдивих показань свідком і потерпілим : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусевої. Харків, 2024. 203 с. ; Гриценко В. В. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 256—266. DOI: 10.32631/vca.2024.3.22 (дата звернення: 30.07.2025).

У розвитку доктринальних положень в аспекті криміналістичної класифікації злочинів слід відзначити напрацювання О. Колесніченка⁵, В. Журавля⁶, В. Тіщенко⁷, В. Шевчука⁸, В. Шепітька⁹, Б. Щура¹⁰ та ін.

Автори наголошують на важливих концептуальних підходах у контексті проблеми здійснення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень. Відповідно до позицій науковців, класифікація є фундаментальним інструментом наукового пізнання, оскільки дає змогу впорядкувати об'єкти, явища або процеси за їхніми спільними властивостями, виокремлюючи суттєві ознаки та групуючи їх у систему класів. У криміналістиці класифікаційний метод має особливе значення, оскільки саме завдяки йому вибудовується цілісна система понять і категорій, що описують злочин як об'єкт дослідження. Він створює підґрунтя для вироблення

практичних рекомендацій, формування методик розслідування й забезпечує єдину термінологічну базу для науки та практики¹¹.

Оскільки кримінальні правопорушення є предметом вивчення для низки наук кримінально-правового циклу, кожна з них формує власну класифікацію (з огляду на специфіку своїх завдань). Для криміналістики важливо застосовувати дані суміжних наук, проте криміналістична класифікація не конкурує з кримінально-правовою або кримінологічною, а доповнює їх, забезпечуючи більш глибоке дослідження об'єкта з урахуванням закономірностей виявлення, розслідування та доказування¹².

На практиці криміналістична класифікація має вирішальне значення для розроблення методик розслідування. Кожен склад злочину та кримінального проступку характеризується низкою власних ознак, що зумовлює відмінності

- 5 Колесніченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений : текст лекц. Харьков, 1976. 28 с.
- 6 Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків, 2012. 302 с.
- 7 Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса, 2007. 260 с.
- 8 Шевчук В. Криміналістична характеристика злочинів: «криміналістичний пережиток» чи реально діюча категорія криміналістики. *Правничий часопис Донецького університету*. 2003. № 1 (9). С. 59—66. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17704/1/Shevchuk_62-66.pdf (дата звернення: 29.07.2025).
- 9 Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Криміналістика : підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-те вид., перероб. і допов. Харків, 2008. 464 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/shepitko.pdf> (дата звернення: 30.07.2025).
- 10 Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 319 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0511U000327> (дата звернення: 29.07.2025).
- 11 Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти*. 2019. № 16. С. 69—75. DOI: 10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69 (дата звернення: 29.07.2025) ; Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 304—309. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/39e0d8c2-439f-4153-b777-e2b942279b29> (дата звернення: 29.07.2025) ; Тіщенко В. В. Знач. твір. С. 44.
- 12 Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. Київ, 2010. 120 с. ; Щур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів: співвідношення із суміжними поняттями. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2010. № 2. С. 337—345.

в криміналістичній характеристиці, обставинах, які підлягають установленню, і тактичних прийомах на початковому й наступному етапах розслідування.

Зважаючи на вагоме значення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень як у теоретичному аспекті, так і в практичному, вважаємо за потрібне розробити класифікацію кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги.

Викладення основного матеріалу дослідження

Сучасна наука визнає кілька підходів до побудови криміналістичних класифікацій кримінальних правопорушень: 1) орієнтування винятково на кримінально-правові ознаки, 2) виокремлення суто криміналістичних критеріїв або 3) поєднання обох підходів. Найбільш продуктивним убачаємо саме комбінований підхід, де враховано як нормативні характеристики злочину, так і криміналістичні чинники (спосіб і механізм учинення, особа злочинця, обстановка, слідова картина тощо). Проте це не означає, що під час розроблення криміналістичної класифікації можна нехтувати кримінально-правовими критеріями.

У науці кримінального права проблема систематизації злочинів проти правосуддя неодноразово ставала предметом уваги дослідників, які пропонували різні варіанти їх класифікації. Так, С. Кузьмін, здійснюючи аналіз складів злочинів, передбачених розд. XVIII «Кримінальні правопорушення проти

правосуддя» Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), запропонував об'єднати ці правопорушення у дві доволі самостійні групи. Перша охоплюватиме злочини, учинені службовими особами — представниками органів державної влади. Друга міститиме діяння, здійснені іншими суб'єктами, які не мають владного статусу¹³.

Більш деталізований підхід запропонував М. Хавронюк, який, зважаючи на особливості суб'єкта злочину, виокремив чотири підгрупи правопорушень:

- 1) злочини, скоєні посадовими особами, які безпосередньо здійснюють або забезпечують функціонування правосуддя (ст. 371—374, 376-1, 380—381-1, ч. 2 ст. 387 КК України¹⁴);
- 2) злочини, учинені засудженими або особами, які перебувають під вартою (ст. 389, 389-1, 390—395 КК України);
- 3) злочини, скоєні іншими учасниками кримінального провадження (ст. 383—385, ч. 1 ст. 387 КК України);
- 4) злочини, винними в учиненні яких є сторонні особи, що не беруть участі в кримінальному процесі (ст. 376—379, 382, 386, 388, 396—400 КК України)¹⁵.

Такий підхід М. Хавронюка науковці підтримали, оскільки його логічність та комплексність сприяли широкому застосуванню в подальших дослідженнях і науковій літературі.

М. Бажанов запропонував власну класифікацію, побудовану на критеріях єдності безпосередніх об'єктів кримі-

13 Кузьмін С. А. Іноземець як спеціальний суб'єкт злочинів проти правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2009. № 5. С. 61.

14 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.07.2025).

15 Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с. URL: <https://surli.cc/hejgvw> (дата звернення: 29.07.2025).

нально-правової охорони й відповідних правовідносин. Науковець виокремив три блоки:

- 1) злочини, що перешкоджають належній роботі органів дізнання, слідства та прокуратури у сфері кримінального судочинства;
- 2) злочини, що ускладнюють реалізацію правосуддя судами;
- 3) злочини, які зазіхають на діяльність органів, відповідальних за виконання вироків, рішень і покарань¹⁶.

У подальших працях науковець розширив цей підхід, наголосивши на потребі враховувати не лише безпосередньо об'єкт, а й положення Конституції України. У підсумковій редакції його систематизація охоплювала злочини, що зазіхають на правовідносини:

- які гарантують дотримання конституційних засад у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду;
- що забезпечують охорону життя, честі й гідності суддів і народних засідателів;
- спрямовані на забезпечення одержання достовірних доказів і правдивих висновків у кримінальному провадженні;
- що забезпечують своєчасне виявлення та припинення злочинів;
- які гарантують реальне виконання вироків, рішень суду та призначених покарань¹⁷.

В. Тютюгін, створюючи власну криміналістичну класифікацію злочинів проти правосуддя, зважав на те, на які саме суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя спрямовано протиправні посягання, а додатково — на

особливості об'єктивного боку цих діянь і характеристику суб'єктів, що їх учиняють. Спираючись на ці критерії, науковець виокремив такі підгрупи злочинів:

- які підривають реалізацію конституційних засад функціонування правосуддя (ст. 371, 372, 374, 376, 376-1, 397 КК України);
- що посягають на життя, здоров'я, майно й особисту недоторканність суддів, народних засідателів, присяжних та інших учасників судового розгляду (ст. 377—379, 398—400 КК України);
- які перешкоджають отриманню достовірних доказів і формуванню правдивих висновків під час судового провадження (ст. 373, 383—386 КК України);
- спрямовані на створення перепон у своєчасному виявленні та припиненні кримінальних посягань (ст. 380, 381, 387, 395, 396 КК України);
- що стосуються невиконання судових рішень або ухиляння від заходів впливу, передбачених судом (ст. 382, 388—394 КК України)¹⁸.

Своєю чергою М. Шепітько, узагальнюючи напрацювання попередників, обґрунтував доцільність виокремлення кількох груп злочинів проти правосуддя. До них, на його думку, належать злочини:

- що посягають на суспільні відносини, які забезпечують реалізацію конституційних принципів у діяльності досудового розслідування, прокуратури й суду (ст. 371, 372, 374, 376, 376-1, 397 КК України);
- які підривають відносини, що гарантують повне, об'єктивне

16 Бажанов М. І. Злочини проти правосуддя : консп. лекц. Харків, 1996. 28 с.

17 Там само. С. 7—8.

18 Тютюгін В. І. Злочини проти правосуддя. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. Т. 1. № 8. С. 258—262. DOI: 10.21564/2311-9640.2017.8.166691 (дата звернення: 29.07.2025).

й неупереджене дослідження обставин справи (ст. 373, 383—386 КК України);

- спрямовані на: 1) отримання органами розслідування достовірної інформації про злочин і належних доказів з метою з'ясування істини у кримінальній справі; 2) забезпечення дотримання процесуального порядку збирання доказів, а також своєчасного виявлення та припинення злочинної діяльності у сфері кримінального правосуддя;
- пов'язані з невиконанням судових рішень (ст. 382, 388—389-1 КК України), що зазіхають на суспільні відносини, покликані гарантувати належне виконання рішень суду;
- які зазіхають на нормальну діяльність установ виправної системи й порушують порядок забезпечення виконання вироків (ст. 390—393 КК України)¹⁹.

Отже, для більшості вчених визначальним для класифікації є об'єкт кримінального правопорушення, особливості предмета посягання.

Криміналісти пішли далі. Зокрема, С. Книженко, яка системно досліджує проблематику протидії злочинності у сфері правосуддя, у своїй класифікації виходила з комплексу таких критеріїв: особливості особи правопорушника та характеристики потерпілих, спосіб учинення злочину, його мотиви й наслідки. На підставі цього авторка виокремила шість груп злочинів проти правосуддя:

- 1) пов'язані з насильством або пошкодженням (знищенням) майна осіб, чия діяльність безпосередньо пов'язана з відправленням правосуддя. Характерними озна-

ками цієї групи є застосування фізичного впливу або завдання матеріальної шкоди, незалежно від віку, статі або соціального статусу злочинця; наслідками — завдання потерпілим шкоди здоров'ю або матеріальних збитків;

- 2) учинені суддями, працівниками правоохоронних органів або іншими уповноваженими суб'єктами шляхом порушення обумовленого порядку реалізації або забезпечення правосуддя. Потерпілими тут постають учасники кримінального процесу або особи, що сприяють його здійсненню, а наслідками — незаконне обмеження свободи, шкода здоров'ю або навіть позбавлення життя;
- 3) скоєні засудженими або особами, які перебувають під вартою, через порушення умов відбування покарання або правил утримання. Такі діяння унеможливають ефективне виконання вироку або заходів примусового лікування;
- 4) пов'язані з незаконним утручанням у діяльність судових органів або впливом на учасників судочинства. Особливістю цих правопорушень є те, що їхні суб'єкти не належать до професійних учасників правосуддя, але своєю діяльністю ускладнюють досягнення мети кримінального провадження. Здебільшого спосіб їх учинення не пов'язаний із насильством або майновими посяганнями, а мотиви обмежено перешкоджанням з'ясуванню істини;
- 5) учинені свідками, потерпілими або іншими особами, які мають сприяти правосуддю, але нава-

¹⁹ Шепітько М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи протидії злочинам у сфері правосуддя : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. С. 297—298. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0518U000802> (дата звернення: 29.07.2025).

ки, перешкоджають установленню фактичних обставин у справі. Такі злочини групують передусім за особою правопорушника та способом посягання, а їхні мотиви й наслідки можуть бути різними — від прагнення уникнути відповідальності до приховування злочинної діяльності;

- 6) пов'язані із невиконанням судових рішень. Критеріями є об'єкт посягання (авторитет правосуддя, обов'язковість виконання рішень суду) і спосіб учинення — ухиляння від виконання законних актів. Суб'єктами таких діянь можуть бути як посадові особи, так і приватні, на яких покладено обов'язок виконати рішення суду²⁰.

Зважаючи на викладене вище, можна дійти висновку, що запропонована класифікація (хоча й охоплює основні різновиди злочинів проти правосуддя) не завжди відображає системність критеріїв і залишає простір для вдосконалення. Саме тому вбачаємо доцільним розробити авторську класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя, яка поєднала б доктринальні напрацювання кримінального права з практичними потребами криміналістики.

Ще один автор, який досліджував питання криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя, — це В. Гриценко. Він наголошує, що визначальним критерієм криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя не можна вважати лише спосіб їх учинення, оскільки такі діяння реалізують як за допомогою активних дій, так і шляхом бездіяльності (показовим прикладом є невиконання судового рішення). Зважаючи на це та ґрунтуючись на концепції аксіологічного підходу,

20 Книженко С. О. Знач. твір.

учений пропонує в основу систематизації таких злочинів покладати три головні критерії: 1) соціальні блага й інтереси, яким завдають шкоди учиненням цих злочинів; 2) специфіку потерпілих від цих кримінальних правопорушень; 3) характеристики особи злочинця, що обумовлюють суспільно небезпечний зміст його поведінки. Тож у своїй класифікації В. Гриценко пропонує виокремлювати такі групи кримінальних правопорушень проти правосуддя:

- посягання на законну діяльність суб'єктів, які здійснюють або забезпечують функціонування правосуддя, зокрема, на їхні життя, здоров'я та майнові права (ст. 376—379, 397—400 КК України);
- діяння, учинені службовими особами, які беруть безпосередню участь у здійсненні правосуддя, забезпечують його реалізацію або зобов'язані сприяти його провадженню. Ідеться про злочини, передбачені ст. 371—374, 380, 381, 384, 385, 387 КК України;
- кримінальні правопорушення щодо невиконання судових рішень особами, які повинні їх реалізовувати або щодо яких вони ухвалені (ст. 382, 388—391, 393—395 КК України);
- злочини, характерні для осіб із виявами правового нігілізму, які, усвідомлюючи зміст законодавчих вимог, свідомо вдаються до протиправних дій, спрямованих на перешкоджання правосуддю (ст. 383, 386, 392, 396, 400-1 КК України).

Окрім того, дослідник підкреслює, що як допоміжні критерії класифікації можна послуговуватися й іншими криміналістично значущими чинниками: обстановкою вчинення діяння, конкретним способом його реалізації,

застосованими знаряддями й технічними засобами тощо²¹.

Іще один автор, Є. Суп, спираючись на поєднання кримінально-правових характеристик і криміналістичних особливостей, запропонував власну систему класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя. Він виокремив три великі категорії таких діянь: базові, споріднені й супутні. Уважаємо його підхід доволі виваженим і доцільним для систематизації злочинів залежно від вагомості протиправних дій у конкретній сфері суспільного життя. Відповідно до його підходу, базові кримінальні правопорушення є основним ядром механізму протиправної діяльності. Саме ця категорія охоплює найпоширеніші діяння, які обумовлюють головний напрям злочинної поведінки окремих осіб або груп і забезпечують досягнення головної злочинної мети. До них належать насамперед кримінальні проступки й нетяжкі злочини, зокрема: невиконання судових рішень (ст. 382 КК України); завідомо неправдиве повідомлення про злочин (ст. 383 КК України); уведення суду або іншого уповноваженого органу в оману (ст. 384 КК України); ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389 КК України); невиконання приписів або програм для кривдників (ст. 390-1 КК України); порушення правил адміністративного нагляду (ст. 395 КК України)²². Спільною ознакою цих діянь є їхня масовість у злочинному механізмі, що підриває досягнення головних завдань правосуддя — з'ясування істини й належне вико-

нання рішень суду. Спільність суб'єктів, окремих елементів способу та характерних наслідків дає змогу розглядати їх комплексно, створюючи універсальні методичні підходи, наприклад, алгоритми дій для слідчих під час проведення окремих слідчих (розшукових) заходів²³.

Споріднені кримінальні правопорушення мають інший рівень поширеності, однак також спрямовані на перешкоджання правосуддю. У механізмі протиправної діяльності вони здебільшого виконують допоміжну функцію як засіб забезпечення основної злочинної мети. До цієї категорії належать: відмова свідка, експерта або перекладача виконувати процесуальні обов'язки (ст. 385 КК України); протиправний вплив на свідків, потерпілих або експертів (ст. 386 КК України); незаконні дії з арештованим або заставленим майном (ст. 388 КК України); умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості (ст. 389-1 КК України); ухилення від адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт (ст. 389-2 КК України); ухилення від покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі (ст. 390 КК України); непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391 КК України); дезорганізація роботи таких установ (ст. 392 КК України); утеча з-під варти або місця позбавлення волі (ст. 393 КК України); утеча зі спеціалізованого лікувального закладу (ст. 94 КК України); приховування злочину (ст. 396 КК України)²⁴. Попри меншу поширеність, ці злочини також

21 Гриценко В. В. Зазнач. твір. DOI: 10.32631/vca.2024.3.22 (дата звернення: 30.07.2025).

22 Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.07.2025).

23 Суп Є. Ю. Підходи до криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. № 2 (10). С. 138—145. DOI: 10.32353/acfs.10.2024.11 (дата звернення: 29.07.2025).

24 Там само.

становлять загрозу для належного здійснення правосуддя, оскільки ускладнюють з'ясування істини й виконання судових рішень.

Супутні кримінальні правопорушення характеризуються більшою різноманітністю і водночас певною подібністю до базових, хоча й мають специфічні кримінально-правові та криміналістичні ознаки. До цієї групи належать утручання в роботу судових органів і тиск на учасників процесу. Це, зокрема, незаконне втручання в діяльність суду (ст. 376 КК України); погрози чи насильство щодо суддів, присяжних або народних засідателів (ст. 377 КК України); умисне пошкодження їхнього майна (ст. 378 КК України); посягання на життя судді чи засідателя (ст. 379 КК України); утручання в роботу захисників або представників осіб (ст. 397 КК України); насильство або погрози на їхню адресу (ст. 398 КК України); умисне знищення їхнього майна (ст. 399 КК України); посягання на життя адвоката або представника особи (ст. 400 КК України); представництво в суді без належних повноважень (ст. 400-1 КК України)²⁵.

Як зауважує Є. Суп, особливий блок у досліджуваній ним групі кримінальних правопорушень утворюють учинені саме професійними учасниками судочинства. Це, зокрема, незаконні затримання або тримання під вартою (ст. 371 КК України); притягнення завідомо невинного до відповідальності (ст. 372 КК України); примушування до давання показань (ст. 373 КК України); порушення права на захист (ст. 374 КК України); незаконне втручання в роботу автоматизованих систем судових органів (ст. 376-1 КК України); невжиття заходів безпеки щодо осіб під захистом (ст. 380 КК Укра-

їни); розголошення інформації про заходи безпеки щодо особи під захистом або даних досудового розслідування (ст. 381, 387 КК України). Їх специфіка полягає в суб'єкті: переважно це слідчі, прокурори, судді, оперативні працівники, тобто фахівці, які мають професійні знання у сфері кримінального процесу. Саме цей чинник ускладнює розслідування подібних правопорушень, оскільки потребує від слідчих високої майстерності з їх виявлення та фіксування²⁶.

Зауважимо, що, попри ґрунтовні напрацювання науковців, жоден із наведених підходів не акцентує уваги на кримінальних правопорушеннях у сфері надання професійної правничої допомоги, хоча їх виокремлення також є результатом криміналістичної класифікації. Виокремлення цієї групи зумовлене необхідністю враховувати цілісну систему дій, за допомогою яких правопорушник реалізує свій умисел, застосовуючи або порушуючи правові механізми, пов'язані з наданням правничих послуг. До кримінальних правопорушень передусім належать діяння, спрямовані на перешкоджання законній професійній діяльності адвоката: незаконне втручання в діяльність захисника або представника особи; висловлювання погроз або застосування насильства щодо них; умисне пошкодження або знищення майна, що належить адвокату або представникові; посягання на життя таких осіб. Криміналізація цих діянь свідчить про те, що у кримінально-правовій площині адвоката визнано суб'єктом спеціальної правової охорони, подібно до суддів і працівників правоохоронних органів.

Класифікувати кримінальні правопорушення у сфері надання професійної

25 Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.07.2025).

26 Суп Є. Ю. Знач. твір. DOI: 10.32353/acfs.10.2024.11 (дата звернення: 29.07.2025).

правничої допомоги ми вважаємо за можливе на підставі такої ознаки, як об'єкт злочину й особливості предмета злочинного посягання. У межах цієї класифікаційної групи можна виокремити правопорушення проти життя та здоров'я адвоката або представника особи; злочини, що зазіхають на свободу й безпеку їхньої професійної діяльності; протиправні дії, спрямовані на майно; порушення гарантій адвокатської таємниці й конфіденційності. До окремої підгрупи належать посягання на інституційні гарантії незалежності адвокатури, які виявляються у симулюванні адвокатської діяльності, представництві без належних повноважень або у змові з іншими учасниками процесу.

Значення для криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень має також суб'єкт злочину. Правопорушення можуть учинити і безпосередні учасники кримінального провадження (підозрювані, обвинувачені, свідки, потерпілі), які чинять тиск на адвоката через його процесуальну позицію; і посадові особи правоохоронних органів або інших державних установ, які зловживають своїм службовим становищем; і треті особи, не пов'язані із судовим процесом, але зацікавлені в перешкодженні адвокатській діяльності.

Критерієм диференціювання ми визнаємо також способи вчинення кримінального правопорушення. Вони можуть виявлятися як у формі фізичного впливу (нанесення тілесних ушкоджень, замаху, застосування зброї тощо), так і у вигляді психологічного тиску (погрози, переслідування, шантаж та ін.). Поширеними є також майнові посягання, реалізовані через підпал автомобіля, пошкодження приміщень офісів, техніки тощо. Окрему групу становлять формально-процесуальні зловживання: симулювання адвокатської

діяльності, застосування підроблених довіреностей, створення штучних перешкод у доступі до клієнта. Приховані методи впливу містять стеження, застосування технічних засобів для збирання інформації (зокрема, такої, що становить адвокатську таємницю), поширення компрометуючих матеріалів, які знижують імідж адвоката, принижують його честь і гідність.

Важливим також є урахування обстановки й місця вчинення кримінального правопорушення (як офіційні установи (зали судових засідань, органи прокуратури або службові приміщення слідчих підрозділів), так і робочі (офісні) приміщення адвоката). Часто їх учиняють і в побутових умовах: за місцем проживання, у транспорті, у громадських місцях. У сучасних умовах зростає кількість злочинних посягань у віртуальному середовищі: у соціальних мережах, через електронну пошту, із застосуванням мобільного зв'язку тощо.

Не менш вагомим критерієм класифікації є наслідки кримінальної протиправної діяльності: наприклад, фізична шкода (завдання тілесних ушкоджень, заподіяння смерті), матеріальні збитки (знищення або пошкодження майна, утрата документів), процесуальні наслідки (зрив судових засідань, спотворення доказів, дискредитування адвоката) і соціально-психологічні ефекти (підрив авторитету адвокатури, зменшення довіри до системи правосуддя, правозахисних інституцій тощо).

Знаряддя та засоби вчинення кримінальних правопорушень також формують окремий критерій систематизації. Ідеться як про застосування зброї та підручних предметів для пошкодження майна, так і про технічні засоби прихованого спостереження (GPS-трекери, диктофони, камери), інформаційні ре-

сурси (соціальні мережі, медіа), а також підроблені документи.

Запропоновані підстави для криміналістичної класифікації дають змогу не лише впорядкувати різновиди злочинних посягань на адвокатів (які діють як захисники і представники) та інших учасників судочинства, а й створюють підґрунтя для формування окремих видових методик розслідування. Такий підхід забезпечує ефективність планування досудового розслідування, сприяє прогнозуванню поведінки правопорушників, визначенню оптимальних тактичних прийомів і розробленню методичних рекомендацій щодо організації слідчих (розшукових) дій.

Висновки

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень є одним із провідних інструментів наукового пізнання та практичної організації розслідувань, оскільки не лише класифікує кримінальні правопорушення за суттєвими ознаками, а й створює підґрунтя для розроблення окремих криміналістичних методик розслідування різного рівня узагальнення.

Учені керуються різними критеріями для класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя: від визначення об'єкта посягання й особи правопорушника до врахування способів учинення й наслідків. Водночас жоден із відображених підходів цілком не охоплював кримінальні правопорушення, що посягають на сферу надання професійної правничої допомоги, а отже — і їх класифікацію. Саме ця прогалина стала підставою для розроблення авторської криміналістичної класифікації цієї групи кримінальних правопорушень.

Криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень у сфері на-

дання професійної правничої допомоги ми вважаємо за доцільне будувати за такими критеріями: об'єкт кримінального правопорушення й особливості предмета посягання; особливості суб'єкта вчинення кримінального правопорушення; спосіб та обстановка вчинення кримінального правопорушення; наслідки та застосовані знаряддя (засоби). Це дає змогу виокремити кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я адвокатів, злочини, що посягають на безпеку та свободу їхньої діяльності, майнові посягання, а також діяння, спрямовані на порушення гарантій незалежності адвокатури й конфіденційності професійної діяльності. Розроблена криміналістична класифікація не лише заповнює наявну в науці прогалину, а й має прикладне значення. Вона створює підґрунтя для розроблення видових методик розслідування, оптимізації планування досудового розслідування, формування тактичних прийомів і прогнозування поведінки злочинців. Окрім того, її застосування сприятиме зміцненню гарантій незалежності адвокатури, підвищенню ефективності захисту прав осіб і загалом посиленню довіри до системи правосуддя. Отже, криміналістична класифікація є не лише засобом систематизування злочинів, а й практичним інструментом пізнання їх закономірностей, що забезпечує ефективність складених на підставі такої класифікації методичних рекомендацій із розслідування кримінальних правопорушень.

Forensic Classification of Criminal Offenses Committed in the Field of Professional Legal Assistance

Kristina Romanauskas

This article purpose is to develop a classification of criminal offenses committed in the field of professional legal assistance based on

criminal law and forensic criteria. For achieving this goal, a complex of general scientific (analysis and synthesis, induction and deduction) and special (dialectical, system-structural, comparative law, generalization) methods of scientific knowledge was used. It is proven that forensic classification of criminal offenses is one of leading tools of scientific knowledge and practical organization of investigations. It not only classifies criminal offenses by essential specifics, but creates the basis for development of individual forensic investigation methods of various levels of generalization. Generalization of scientific approaches demonstrates diversity of criteria for classifying criminal offenses against justice: from determining offense object and identity of the offender to taking into account the methods of commission and consequences. At the same time, none of the presented approaches fully covered criminal offenses that encroach on the scope of professional legal assistance and therefore their classification. It was this gap that became the basis for developing the author's forensic classification of this group of criminal offenses. The proposed approach involves identifying the following main criteria: object of the criminal offense and the specifics of encroachment subject, subject of the criminal offense, method and circumstances of its commission, consequences and the tools (means) used. This made possible to identify offenses against the life and health of lawyers, crimes that encroach on the safety and freedom of their activities, property encroachments, as well as actions aimed at violating the guarantees of independence of legal profession and the confidentiality of professional activities. The developed forensic classification not only fills the existing gap in science, but also has practical significance. It creates a basis for developing specific investigation methods, optimizing the planning of pre-trial investigation, forming tactical techniques and predicting the behavior of criminals. In addition, its application will contribute to strengthening the guarantees of independence of the legal profession, increasing

the effectiveness of the protection of individual rights and confidence in the justice system.

Keywords: criminal offense; forensic classification; justice; legal assistance; crime mechanism.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Авторка зробила свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторка заявляє, що у неї відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bazhanov, M. I. (1996). *Zlochynty proty pravosuddia* [Crimes against justice] : konsp. lekt. Kharkiv [in Ukrainian].
- Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2014). *Kryminalne pravo* [Criminal Law] : navch. posib. / za zah. red. M. I. Khavroniuka. Kyiv. URL: <https://surli.cc/hejgvw> [in Ukrainian].
- Hrytsenko, V. V. (2024). Kryminalistychna klasyfikatsiia kryminalnykh pravoporushen proty pravosuddia [Criminal classification of criminal offenses against justice]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 3 (33). DOI: [10.32631/vca.2024.3.22](https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.22) [in Ukrainian].
- Husieva, V. O. (2019). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyntiv: naukove ta praktichne znachennia [Forensic classification of crimes: scientific and practical

- significance]. *Pravovi horyzonty*. № 16. DOI: [10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69](https://doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69) [in Ukrainian].
- Knyzhenko, S. O. (2013). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv proty pravosuddia [Forensic classification of crimes against justice]. *Pravo i Bezpeka*. № 1 (48) URL: <https://surl.li/mb1rhk> [in Ukrainian].
- Kolesnichenko, A. N. (1976). *Obshie polozheniya metodiki rassledovaniya otdelnykh vidov prestupleniy* [General provisions of the methodology for investigating certain types of crimes] : tekst lekc. Harkov [in Russian].
- Kryvochenko, L. M. (2010). *Klasyfikatsiia zlochyniv za stupenem tiazhkosti u Kryminalnomu kodeksi Ukrainy* [Classification of crimes by severity in the Criminal Code of Ukraine] : monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].
- Kuzmin, S. A. (2009). Inozemets yak spetsialnyi subiekt zlochyniv proty pravosuddia [Foreigner as a special subject of crimes against justice]. *Visnyk prokuratury*. № 5 [in Ukrainian].
- Pchelina, O. V. (2014). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv [Forensic classification of crimes]. *Pravo i suspilstvo*. № 6-1. Ch. 2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/39e0d8c2-439f-4153-b777-e2b942279b29> [in Ukrainian].
- Pchelina, O. V., Pchelin, V. B. (2022). Kryminalistychna klasyfikatsiia voiennykh zlochyniv [Forensic classification of war crimes]. *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu* : tezy dop. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0052090.pdf> [in Ukrainian].
- Romanauskas, K. A. (2024). *Osnovy metodyky rozsliduvannia nadannia zavidomo nepravdyvykh pokazan svidkom i poterpilym* [Basics of the investigation methodology for knowingly false testimony by witnesses and victims] : monohrafiia / za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. V. O. Husievoi. Kharkiv [in Ukrainian].
- Samoilenko, O. A. (2018). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv, vchynenykh iz vykorystanniam obstanovky kiberprostiru [Criminalistics classification crimes accomplished with using of cyberspace environment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seriya: Pravo. Vyp. 49. T. 2. URL: <https://surl.li/itbotk> [in Ukrainian].
- Shchur, B. V. (2010). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv: spivvidnoshennia iz sumizhnymy poniattamy [Forensic classification of crimes: correlation with related concepts]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. Seriya yurydychna. № 2 [in Ukrainian].
- Shchur, B. V. (2011). *Teoretychni osnovy formuvannia ta zastosuvannia kryminalistychnykh metodyk* [Theoretical grounds of formation and application of forensic methods] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0511U000327> [in Ukrainian].
- Shepitko, M. V. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia systemy protydii zlochy-nam u sferi pravosuddia* [Theoretical and methodological foundation of counteraction to crimes against justice as a forming system] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0518U000802> [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A. ta in. (2008). *Kryminalistyka* [Criminalistics] : pidruchnyk / za red. prof. V. Yu. Shepitka. 4-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/shepitko.pdf> [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. (2003). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv: «kryminalistychnyi Perezhytok» chy realno diiucha katehoriia kryminalistyky [Criminalistic characteristic of crimes: “criminalistic relic” or a real working criminalistic category]. *Pravnychi chasopys Donetskoho universytetu*. № 1 (9). URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17704/1/Shevchuk_62-66.pdf [in Ukrainian].
- Stepaniuk, R. L. (2010). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv, shcho vchyniautsia v biudzhethnii sferi Ukrainy [Forensic classification of crimes committed in the budgetary sphere of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 4 (51). Ch. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_2010_4%281%29__24 [in Ukrainian].

- Sup, Ye. Yu. (2024). Pidkhody do kryminalistychnoi klasyfikatsii kryminalnykh pravoporushen proty pravosuddia [Approaches to Forensic Classification of Criminal Offences Against Justice]. *Arkhiv kryminolohii ta sudovykh nauk*. № 2 (10). DOI: [10.32353/acfs.10.2024.11](https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.11) [in Ukrainian].
- Tishchenko, V. V. (2007). *Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv* [Theoretical and practical foundations of crime investigation methodology] : monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].
- Tiulieniev, S. A. (2024). Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv i kryminalnykh prostupkiv, poviazanykh iz protypravnymy posiahanniamy na aktyvy subiektiv hospodariuvannia [Forensic classification of crimes and misdemeanours related to unlawful encroachments on the assets of business entities]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3 (106). DOI: [10.32631/v.2024.3.20](https://doi.org/10.32631/v.2024.3.20) [in Ukrainian].
- Tiutiuhin, V. I. (2017). Zlochyny proty pravosuddia [Crimes against justice]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. T. 1. № 8. DOI: [10.21564/2311-9640.2017.8.166691](https://doi.org/10.21564/2311-9640.2017.8.166691) [in Ukrainian].
- Usatyi, V. O. (2024). Kryminalistychna klasyfikatsiia kryminalnykh pravoporushen u sferi hospodarskoi diialnosti [Criminalistics classification of criminal offences in the field of economic activity]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 4 (107). DOI: [10.32631/v.2024.4.20](https://doi.org/10.32631/v.2024.4.20) [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2012). *Kryminalistychni metodyky: suchasni naukovy kontseptsii* [Forensic methods: modern scientific concepts] : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].

Романаускас, К. (2025). Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, учинених у сфері надання професійної правничої допомоги. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (40). С. 57—72. DOI: [10.32353/khrife.3.2025.05](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.05).